

POLITIHØGSKOLEN

Justis- og beredskapsdepartementet

Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

NORWEGIAN POLICE UNIVERSITY COLLEGE

Jens Johannes Andenæs

Deres referanse:

Vår referanse:
23/01941-2

Dato:
27.11.2023

INNSPILL TIL RUSHÅNDHEVINGSUTVALGET

Politihøgskolen takker for muligheten til å komme med innspill til Rushåndhevingsutvalgets arbeid. Vi har bare tatt med de spørsmålene fra utvalget som vi har funnet grunnlag for å kommentere.

LOVREGULERING AV EN STRAFFUTMÅLINGSORDNING HVOR DET NORMALT SKAL REAGERES MED STRAFFUTMÅLINGSFRAFALL ELLER PÅTALEUNNLATELSE OVERFOR RUSAVHENGIGE

Etter mandatet skal utvalget vurdere menneskerettighetene ved vurderingen av aktuelle tvangsmidler. I juridisk litteratur er imidlertid de menneskerettslige kravene til en straffehjemmel problematisert, både før og etter Høyesteretts dom i HR-2022-731-A (Rui, 2022a, 2022b). Selv om Høyesterett i en konkret sak har lagt til grunn at det ikke er konvensjonsstridig å straffe rusavhengige for egen bruk av narkotika, er ikke regjeringen eller Stortinget dermed fritatt fra å vurdere konstitusjonelle og konvensjonsbestemte grenser for straffelovgivningen. Etter vårt syn bør utvalget derfor ta stilling til dette spørsmålet, ikke minst i lys av professor Ruis argumentasjon og de avgjørelsene han viser til.

DEN RETTSLIGE AVGRENSNINGEN AV BEGREPET RUSAVHENGIG

Forskjellen på å være rusavhengig og ikke rusavhengig vil i praksis ha stor betydning for reaksjonsfastsettelsen – etter dagens grenseverdier kan det bety forskjellen på en påtaleunnlattelse eller et straffutmålingsfracfall og ubetinget fengsel (se de underrettsdommene som ledet opp til Høyesteretts tre avgjørelser i HR-2022-731-A, HR-2022-732-A og HR-2022-733-A). Det er vanskelig å formulere en klar grense her.

Vi kjenner ikke til noen metode for å «måle» rusavhengighet, men antar at utvalget har mulighet til å innhente opplysninger fra relevante fagmiljøer om hvorvidt dette er mulig. En mulighet som utvalget muligens vil diskutere, er å la *den mistenktes egen oppfatning* få utslagsgivende vekt.

På den ene side vil dette kunne gi insentiver til uriktig å påberope seg rusavhengighet for å unnsnippe straff. En slik løsning kan svekke effektiviteten i straffeforfølgningen av slike saker. Det er likevel et spørsmål om hvor sterkt hensynet til effektiv straffeforfølgning bør veie ved lite alvorlig kriminalitet. Mange vil også mene at dette er situasjonen per i dag. Det kan også

POLITIHØGSKOLEN

Pb. 2109 Vika, 0125 Oslo
Slemdalsveien 5
Tlf: 23 19 99 00
Org. nr: 974 761 017
www.politihogskolen.no
postmottak@pfs.no

Politihøgskolen Campus Bodø

Pb. 1407, 8002 Bodø
Universitetsalléen 1
Tlf: 23 19 99 00

Politihøgskolen Campus Stavern

Pb. 204, 3291 Stavern
Fredriksvern Verft
Helgeroveien 9
Tlf: 23 19 99 00

Politihøgskolen Campus Kongsvinger

Pb. 100, 2201 Kongsvinger
Motjernsvegen 21
Tlf: 23 19 99 00

argumenteres for at mistenkte selv står nærmest til å kunne vite hvorvidt vedkommende opplever avhengighet, og at det derfor uansett er vanskelig å møte beviskravet der mistenkte selv sier at han eller hun er rusavhengig.

På den annen side kan stigmaet knyttet til å bli betraktet som «rusavhengig» også hindre en mistenkt som egentlig er rusavhengig, fra å gi opplysninger som kan føre til et materielt riktig resultat ved reaksjonsfastsettelsen.

For det første er det neppe uvanlig at mennesker som har et avhengighetsproblem, ikke erkjenner det selv (Se for eksempel saksforholdet i HR-2022-733-A, der den domfelte selv ikke anså seg for å være rusavhengig.).

For det andre kan en rusavhengig person som skjuler sin avhengighet for omverdenen, frykte at opplysninger om avhengighet kan tilflytte andre instanser som arbeidsgiver, barnevern mv. (Vi går ikke her inn på i hvilken grad politiet vil ha adgang eller plikt til å viderebringe slike opplysninger; folks frykt for informasjonsflyt trenger ikke å være direkte knyttet til en korrekt rettsoppfatning.) Å basere seg på den mistenktes egne opplysninger kan derfor føre til «falske negative» - altså at en person som skulle fått en mild reaksjon, ikke får det fordi han eller hun ikke erkjenner sin avhengighet.

Utvalget bør etter vårt syn uansett ha in mente at en rettslig definisjon av rusavhengighet bør utformes slik at reglene gir polititjenestepersoner gode forutsetninger for å håndheve reglene på en måte som sikrer best mulig likebehandling av like tilfeller. Dersom det skulle vise seg vanskelig å finne en definisjon som både fanger inn fenomenet rusavhengighet på en treffende og rettferdig måte, og samtidig er retts teknisk enkel å håndheve, er det positivt om utvalget tydeliggjør dette i sitt arbeid.

DEN STRAFFERETTSLIGE TILNÆRMINGEN TIL PERSONER MED BEGYNNENDE RUSAVHENGIGHET

Tilsvarende utfordringer gjør seg gjeldende når det gjelder å fange inn personer med begynnende rusavhengighet i en hensiktsmessig definisjon. Men alminnelige straffutmålingsprinsipper taler for at en slik begynnende rusavhengighet bør ha betydning for å fastsette en mildere reaksjon her enn ellers. Uavhengig av om man mener at bruk av ulovlige rusmidler er en straffverdig handling eller ikke, vil uansett graden av bebreidelse for å trosse regelverket være mindre fordi mistenkte har en sterkere draging mot stoffet enn den som ikke har en begynnende avhengighetsproblematikk. I tillegg kan det å sone fengselsstraff øke risikoen for at den mistenktes rusutfordringer forverres (sml. for eksempel Rt. 2003 s. 907.)

HVILKET BEVISKRAV SOM SKAL GJELDE FOR VURDERINGEN AV OM GJERNINGSPERSONEN SKAL ANSES SOM RUSAVHENGIG

Selv om vurderingen av rusavhengighet inngår i reaksjonsspørsmålet, ikke skyldspørsmålet, er det etter vårt syn ikke nok å kreve alminnelig sannsynlighetsovervekt for at tiltalte *ikke* er rusavhengig. Riktig nok har det neppe vært stilt strenge beviskrav der spørsmålet er om tiltalte er under rehabilitering og derfor skal få en mild straff, men der er det normalt ikke noe problem å få opplysninger om hva slags behandlingsopplegg tiltalte gjennomgår osv. Om tiltalte på domstidspunktet er under rehabilitering, er også noe annet enn særtrekk ved tiltaltes helsesituasjon på handlingstidspunktet.

I Rt. 1998 s. 1945 tok Høyesterett som utgangspunkt at bevis for kvantum narkotika skulle følge samme bevisbyrderegler som for skyldspørsmålet, selv om bedømmelsen av kvantumet ikke hadde betydning for subsumsjonen.

Fra debatten om rusreformen har vi merket oss at det for noen rusavhengige oppfattes som støtende å sammenligne rusavhengighet med utilregnelighet. Vi går ikke inn på den debatten, men nevner at Høyesterett i Rt. 1979 s. 143 la til grunn at det ikke var tilstrekkelig med sannsynlighetsovervekt for å komme til at tiltalte var utilregnelig.

Forskjellen på å bli bedømt som rusavhengig eller ikke, er så stor for den mistenkte at det er gode grunner til å anvende det alminnelige strafferettslige beviskravet.

HVILKE MENGDER NARKOTIKA SOM SKAL ANSES Å VÆRE TIL EGEN BRUK (TERSKELVERDIER)

Rusreformutvalgets forslag i NOU 2019: 26 s. 283 ble justert i Prop. 92 L (2020-2021). Høyesterett bygget på proposisjonens grenser i HR-2022-731-A. Dersom disse grensene settes vesentlig ned, er det en betydelig risiko for at ordningen blir et slag i luften. Rusavhengige vil regelmessig ha behov for større doser enn andre til egen bruk.

SPØRSMÅL KNYTTET TIL POLITIETS STRAFFEPROSESSUELLE TVANGSMIDLER I MINDRE ALVORLIGE NARKOTIKASAKER, HERUNDER OM DET ETTER GJELDENE RETT ER TILSTREKkelig KLARE RAMMER FOR POLITIETS TVANGSMIDDELBRUK I SAKER SOM GJELDER BEFATNING MED NARKOTIKA TIL EGET BRUK, OG OM POLITIET BØR GIS TILGANG TIL ANDRE STRAFFEPROSESSUELLE VIRKEMIDLER ENN ETTER GJELDENE RETT

I fjor skrev Dagbladet en sak om Michelle Alexandra Muren, som har vært heroinavhengig siden tenårene.¹ Hun forteller at hun tok sin første overdose på GHB som 15-åring, og at hun ble vekket av ambulanspersonell med hjertestarter. En politimann stod over henne i det hun våknet. Han holdt opp mobiltelefonen hennes, og skal ha sagt: «Hvem har sendt denne SMSen, hvem er dette? Hvis du ikke forteller det, kommer vi ikke til å la deg gå». Michelle forteller at hun ble satt på glattcelle fordi hun nektet å svare.

Dette eksempelet er interessant av pedagogiske grunner, fordi det synliggjør flere av problemstillingene som narkotika- og ransakingsdebatten har kretset rundt. Her beskrives bruk av flere inngripende tvangsmidler (ransaking av mobiltelefon og frihetsberøvelse) i det som for alle praktiske formål er en opplært brukersak. Videre illustrerer saken hvordan etterforskningen av Michelles brukssak, sklir over i en tredjepersonsransaking av en salgssak hvor mistanken retter seg mot en ukjent tredjeperson. Eksempelet er dessuten interessant i lys av den holdningsendring vi har sett i rusdebatten, hvor *bruk* av narkotika i økende grad forstås som et helseproblem snarere enn som et kriminalitetsproblem.

En av utfordringene i håndhevelsen av regelverket har knyttet seg til forståelsen av hvordan etterforskningsformålet oppstiller en ramme for hvilke etterforskningskritt som kan utføres. Tidligere lagdommer, Iver Huitfeldt, har f.eks. argumentert for at ransakingen kan innrettes på hele narkotikakjeden slik at man kan gå via kjøp for å komme til selger, og at det igjen betyr at forholdsmessigheten må vurderes opp «mot et stort, ukjent kvantum».²

Denne måten å resonnerer på blir i praksis gjerne omtalt som at man må finne en «inngang» for bruk av tvangsmidler.³ Når man først har funnet «inngangen», vil man kunne ransake hele narkotikakjeden til endes. Men straffeprosessloven åpner etter vårt syn ikke for en slik tilnærming. Den krever snarere at ransakingen skal rammes inn av et relevant etterforskningsformål. Idet en straffesak er opplært, er det ikke lenger adgang til å bruke tvangsmidler, med mindre man har gjort tilfældighetsfunn som skaper skjellig grunn til mistanke om at også andre straffbare handlinger er begått.

Etter vårt syn bør den reelle hensikten med ransakingen være avgjørende. Så lenge formålet med å ransake en brukers mobiltelefon reelt sett er å identifisere en selger, kan man ikke omgå loven ved å konstruere et alternativt formål om å ransake for å avdekke kjøpet. Vi minner om at Riksadvokaten har gitt uttrykk for at det ikke skal opprettes sak på erverv i tillegg til bruk eller besittelse. Det blir også vanskelig å skille mellom ransaking av mistenkte og av tredjeperson dersom etterforskningsformålet ikke knytter seg til en straffbar handling utført av en konkret mistenkt. For ransaking av tredjemann (her brukeren) for å finne en selger, kreves det som kjent særlige omstendigheter for å foreta personransaking (straffeprosessloven § 195 tredje ledd). – Det utelukker selvsagt ikke at en sak kan ligge slik an at en person som mistenkes for bruk av narkotika, også kan mistenkes for salg eller innførsel av narkotika.

Som kjent vil det relevante etterforskningsformålet også sette rammer for forholdsmessighetsvurderingen. Strafferamme og faktisk straffenivå legger viktige premisser i

¹ [Rusavhengige Michelle Alexandra Muren om ny narkoinstruks: - Vil bidra til å redde liv \(dagbladet.no\)](#)

² [Riksadvokatens «retningslinjer» er på tvers av loven \(politiforum.no\)](#)

³ I 2021 ble det levert en bachelor-oppgave ved Politihøgskolen som stiller spørsmål ved «inngangsbegrepet» i praktisk politiarbeid, se ["Hvit" inngang: Et vitenskapelig essay om de etiske og juridiske utfordringene i jakten på narkotika](#)

avveiningen. Men det kan også argumenteres for at handlingens straffverdighet sett fra et strafferettsteoretisk lys, spiller inn i vurderingen. Ved vedtagelsen av dagens straffelov, ga lovgiver sin tilslutning til at skadefølgeprinsippet skulle få en sentral plass i den strafferettslige prinsippdenkningen. Bruk og besittelse av narkotika er handlinger som ikke oppfyller skadefølgeprinsippet. Den som har kontroll på sin rusbruk, skader ikke andre. Den som ikke har kontroll på sin rusbruk, kan riktignok bli en belastning for omgivelsene. Men belastningsargumentet tilsier i så fall at rusavhengige – de som har størst behov for helsehjelp – er dem som bør straffes hardest. Det passer dårlig med de føringer lovgiver og Høyesterett har gitt vedrørende rusavhengige.

I saker som gjelder besittelse av narkotika, har politiet etter vårt syn anledning til å ransake den mistenktes lommer og veske. I bruksaker kan politiet foreta en «tegn og symptomer»-test forutsatt at det foreligger skjellig grunn til mistanke. Dersom vedkommende er rusavhengig, vil personransaking derimot ikke kunne forsvares ettersom behovet for oppklaring er mindre enn ellers. Vi støtter Riksadvokatens syn om at urinprøver og blodprøver er uforholdsmessig. Vi vil i tillegg legge til at også spyttprøver er inngripende. Dette tvangsmiddelet vil kreve fysisk maktanvendelse dersom mistenkte ikke samtykker, og det dreier seg om innhenting av biologisk materiale.

For øvrig vil vi gjøre utvalget oppmerksom på at en arbeidsgruppe nedsatt av Politidirektoratet utarbeidet et opplæringsmaterieell for politiet etter Riksadvokatens brev av 9. april 2021, som ble distribuert i etaten. Vi viser særlig til det pedagogiske grepet om å sammenligne straffesaken med en boks i punkt 3.1, som kan være til hjelp i opplæring om regelverket. Dersom utvalget ikke besitter dette dokumentet i dag, kan det oversendes fra Politihøgskolen.

HVORVIDT DE STRAFFERETTSLIGE OG STRAFFEPROSESSUELLE VIRKEMIDLENE POLITIET HAR TIL RÅDIGHET I DAG ER EGNET TIL EFFEKTIVT Å KUNNE AVDEKKE OG FOREBYGGE NARKOTIKABRUK HOS UNGE, OG HVILKE ANDRE VIRKEMIDLER POLITIET EVENTUELT TRENGER

Etter vårt syn er det vanskelig å måle effekten av dagens strafferettslige og straffeprosessuelle virkemidler. Men det er lite rimelig at unge lovbytere prosessuelt og strafferettslig skal behandles strengere enn voksne. Det er som kjent tvert imot slik at unge lovbytere skal behandles mildere enn voksne. Det ville være uheldig om man her innførte særlig tyngende regler for de yngre lovbyterne – også dem som er (like over) 18 år.

HVORVIDT ERVERV, BRUK OG BESITTELSE AV DOPINGMIDLER, JF LEGEMIDDELLOVEN § 24A OG § 31 ANNET LEDD, BØR VÆRE OMFATTET AV FORSLAGET TIL LOVENDRINGER.

Etter vårt syn er det vanskelig å begrunne at det skal være strengere regler for besittelse og bruk av dopingmidler enn for narkotika.

Med hilsen

Nina Skarpenes
ass. rektor

Annette Kathrine Sund
spesialrådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent uten signatur.

Saksbehandlere:
Morten Holmboe, professor
Katrine Holter, 1. aman.

Referanser

Rui, J. P. (2022a). Straff av tunge rusmisbrukere for bruk av narkotika og besittelse til eget bruk - Grunnloven § 102 som skranke mot straff uten legitimt formål. *Lov og Rett*, 61(1), 53-58. <https://doi.org/10.18261/lor.61.1.5>

Rui, J. P. (2022b). Straff som inngrep i menneskerettigheter og krav om legitimt formål og forholdsmessighet. *Lov og Rett*, 61(10), 613-633. <https://doi.org/doi:10.18261/lor.61.10.3>